

Møte for lukkede dører, Stortinget 28. november 1923

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 28. november 1923 kl. 17.30.

Præsident: Lykke.

Dagsorden:

Innstilling fra den forsterkede konstitusjonskomite om Grønlandsspørsmålet (innst. S.A.).

Præsidenten: Møtet er sat for lukkede døre. Præsidenten foreslaar, at regjeringens medlemmer og de i § 53 nævnte funktionærer i Stortinget gis adgang til møtet. Videre at Grønlandsdelegationens medlem professor Koht og utenriksraaden, en bureauchef og en sekretær fra utenriksdepartementet faar adgang til at overvære forhandlingerne. - Ingen har uttalt sig mot det, saa det anses vedtat.

Repræsenteren Olsen Nauen, som har været permittert, har atter tat sæte i forsamlingen.

Til behandling foreligger:

Innstilling fra den forsterkede konstitusjonskomite om Grønlandsspørsmålet (innst. S.A.).

Om saken i sin almindelighet uttalte

Frk. Christie: Idet jeg stemmer for konstitutionskomiteens forslag om, at St. med. nr. 39 for 1923 vedlægges protokollen, ønsker jeg at ta det forbehold, at heri ikke ligger nogen tilslutning til det forslag til overenskomst, som den norske Grønlandsdelegation har fremsat. Jeg forbeholder mig saaledes at staa frit, naar saken kommer endelig ind for Stortinget, idet jeg maa ta avstand fra delegationens forslag, som efter min opfatning i virkeligheten indeholder en anerkjendelse av dansk suveranitet over Østgrønland. Efter min mening bør der for tiden ikke indgaaes nogen overenskomst med Danmark, som ikke løser spørsmålet om Østgrønland paa en helt utvetydig og for Norge tilfredsstillende maate.

Egede-Nissen: Jeg vi gjerne nytte dette høve til at ta avstand fra professor Halvdan Kohts foredrag i Stortinget for en tid siden baade med hensyn til fremstillingen av den nærmeste historie efter 1814 og hans lovprisen av den maate, hvorpaa danskerne hadde behandlet eskimoerne. Jeg har ved en tidligere anledning kritisert det grønlandske monopol og bedt om, at vi maatte søke det fjernet, og jeg henstiller, at delegationen ogsaa nytter den nye leilighet til at virke herfor. Det maa være en æressak for os at gjøre hvad vi kan for at faa bragt til ophør det system, som økonomisk utplyndrer eskimoerne. - Iøvrigt vil jeg for mit personlige vedkommende uttale, at en eventuel overenskomst med Danmark om

den del av Grønland, som endnu ikke er kolonisert med eskimoer, maa være saadan formet, at den ikke avskjærer os adgangen fra senere at ta op et oppgjør om det gamle Grønland, likesom den før omtalte del av Grønland saa sterkt maa pointeres som terra nullius, at der ikke kan bli plads for en slik fortolkning, at Norge trods alle ord om forbehold med hensyn til opfatningen av Østgrønlands retslige stilling har anerkjendt Danmarks suverenitet.

Jeg tror jo ikke, at der overhodet kan træffes en ordning paa basis av et uløst suverenitetsspørsmål; men jeg har dog villet ta dette forbehold.

Grivi (komiteens ordfører): Med umsyn til det undanskil som frk. Christie tok, og dels ogso hr. Egede-Nissen, skal eg faa lov til aa segja at det sjølvsagt er soleis, at naar denne saki kann henda kjem tilbake hit, daa stend Stortinget fritt. Me hev ikkje her gjeve vaar tilslutning paa fyrehand til nokon viss og fast avtale, men me hev sagt at me gjeng ut ifraa at delegasjonen i samhøve med vetaket vaart fraa 7de juli held fram med tingingane, med di ogso det grunnlaget som han er komen med til slutt, vert prøvt. Dermed er det sjølvsagt ikkje sagt at me paa fyrehand skal sverja til det som dei maatte semjast um. Um Stortinget vil gaa med paa dette eller ikkje, vil sjølvsagt staa paa det framlegg som kjem ut av desse tingingane. Det er klaart at det som her er skjett, det er det at delegasjonen er komen med ei fyrebils melding um tingingane sin gang, og han hev daa millom anna ogso sagt at tingingane vilde ha vore avbrotne dersom han ikkje hadde kome med dette siste tilbudet. Og me finn etter aa ha prøvt dette, at det er ein vitug maate aa taka saki paa, at det vert halde fram med tingingane, so heller ikkje den vegen skal vera uprøvd. Me meiner det taktisk vil vera klokt, og eg for min part meiner at det kanskje er raad aa faa i stand ei semja paa den baug, som er fullnøggjande. Men det fær me no sjaa den dagen saki kjem tilbake til Stortinget. Det er det som ligg i tilraadingi her.

Etter di spursmaalet likevel er uppe, skal eg faa lov til aa segja nokre faa ord um korleis eg ser saki, og korleis ho ligg til. Eg meiner ho ligg soleis til, at anten maa me no brjota av tingingane, eller maa me gaa med paa dette som delegasjonen her hev sagt. Spursmaalet er daa kva det er som er klokast, anten aa brjota av eller aa halda fram. Me i nemndi er komne til det resultat, at det vil vera klokast aa halda fram med tingingane, og det baade av taktiske og reelle grunnar. Det er nemleg ikkje utestengt at det skulde vera ei von um aa faa ein skipnad som kunde vera so fullnøggjande, at me i alle fall heller tok den skipnaden enn me gjekk til den siste utvegen som danskane sjølvsagt vilde krevja, nemleg skilsdomsvegen eller domstolvegen. Eg skal ikkje her nærare koma inn paa aa dryfta korleis saki etter mi meining ligg til i tilfelle av at me skulde prøva ei rettsleg avgjerd i saki. Det vil eg her ikkje gjera av ymse grunnar, deriblandt ogso at det hev vist seg at det som vert sagt i Stortinget i dei løynde møti, dessverre ikkje alltid vert løynt. Eg er etter samvitsfullt aa ha tenkt etter dette, komen til det resultat,

at det er mogleg at me kann naa større fyremuner med aa gaa til tingingar enn ved ei domsavgjerd, og daa meiner eg det er mi plikt aa gjera mitt til at saki vert løyst paa den maaten som er hepnast for Norigs land. Eg er ikkje blind for at det vil vera nokso lett vint aa brjota av tingingane, og eg er sikker paa at ingen vil kjenna det som ein større lette enn dei herrane som skal tinga. Det er heilt lett aa faa det i stand, men det som kjem deretter, det er ei onnor sak. Det kunde nok vera laurbær aa vinna paa aa brjota av tingingane, - eg trur nok det i augneblinken, men eg trur at dei laurbæri kanskje kunde brigda seg til granbar etterpaa. Difor meiner eg at heller ikkje den utvegen bør vera ufreista, og eg ser heller ingen faare i at me gjer denne freistnaden. Eg meiner at vaar sak, i tilfelle av at ho kjem inn for ein domstol, daa vil staa betre enn um me bryt av tingingane nett no. Me skal ikkje tapa noko paa det. Elles er det mi meining at det ikkje er mange prosent von for at danskane vil gaa inn paa den skipnaden som her er skissera. Eg trur ikkje det. Det vil forstøkkja meg i alle fall, dersom det verkeleg skjer. Eg vil ikkje greida dette nærare ut av den grunn som sagt, at det hev sine tvilsmaal aa gaa i detaljar og diskutera denne saki endaa til her, etter di det er eit gamalt ord som segjer at veggene hev øyro. Difor vil eg ikkje nærare segja fraa um vonene korkje paa den eine eller den andre vegen; men eg trur at dette for tidi er den beste vegen me hev aa gaa i denne saki. Han er ikkje noko smakeleg. Heile saki ligg likevel ikkje vidare godt til - det maa me vera merksame paa; men eg vil ynskja tingingsmennene til lukka med aa halda fram med tingingane, og eg vil vona at det vil koma eit godt resultat av det. Men eg vil leggja deim paa hjarta at dei ikkje, korkje i ord eller i gjerning, legg for dagen eller gjev inntrykk av det eingong, at det vert tale um fraa norsk sida nokon gong aa godkjenna dansk suverenitet yver Austgrønland eller Grønland i det heile. Det maa me under all tinging hugsa paa at det stend eit heilt folk bak, som ikkje vil gaa med paa det, og dei maa ikkje forma ein avtale som bryt paa det prinsippet - der maa dei halda fast og ikkje gjeva seg.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg er meget taknemmelig for de uttalelser, som faldt fra den ærede komiteordfører. Jeg gaar ut fra, at det er uttryk for komiteens opfatning, og det falder ganske sammen med det syn jeg for min part har paa saken. Det er rigtig som den ærede ordfører sa, at det er jo ikke saa behagelig for dem, som er opnævnt til forhandlere, at gaa til fortsatte forhandlinger i denne sak. Hvis vi skulde ha uttalt et ønske, overensstemmende med hvad der faldt os behageligst, saa vilde det vel ha været, at Stortinget hadde sagt, at det ikke ønsket fortsatte forhandlinger; men ser vi paa landets forhold i denne sak, saa mener jeg, at hr. Grevi har ret i, at det er klart, rigtig og fremsynt at søke forhandlingerne fortsatt. Fra delegationens side paa nogen maate at anerkjende dansk suverenitet er jo utelukket - det har delegationen ingen bemyndigelse til, og fra første stund forhandlingerne blev ført understreket vi meget sterkt, at nogen anerkjendelse av dansk suverenitet kunde der ikke være

tale om. Jeg maa lægge til, at spørsmålet om Vestgrønland overhodet ikke var oppe som diskussionsgrundlag i den forstand, at der var tale om suverenitet eller ikke suverenitet - det laa jo ogsaa ganske utenfor vort mandat. Derimot var vi adskillig inde paa monopolet, fordi det var et led i den fremgangsmaate vi brukte for at belyse forholdene paa Grønland i det hele tatt; og der faldt fra norsk side meget sterke ord for at kriticere monopolsystemet. Dertil blev fra dansk side svart, at om monopolsystemet var der i Danmark ogsaa meget delte meninger, særlig hadde der været delte meninger; men, blev det sagt, det system, etableret som det var nu, kunde ikke saa ganske let og hurtig ophæves som enkelte kanskje syntes at mene. Og den danske delegation som iaar hadde besøkt Grønland, og hvori der sat mænd, som paa forhaand var meget lite velvillig stemt overfor monopolsystemet, var kommet til det resultat, at skulde systemet ophæves, maatte det ske suksessivt og med den største forsigtighet, netop av hensyn til den indfødte befolkning. Hvis man pludselig ophævet monopolsystemet og la Vestgrønland saa at si aapent for alle, vilde den indfødte befolkning ha meget vanskelig for at klare sig. Slik var det forhold, saa man maa ikke stille nogen forhaabninger i den retning, at det skulde lykkes os ved forhandling at faa fremtvunget en direkte og øieblikkelig ophævelse av monopolet. Det lar sig ikke gjøre; men vi vil formodentlig ved de kommende forhandlinger faa fuld anledning til igjen at diskutere monopolsystemet. Hvorledes det gaar med forhandlingerne er jo vanskelig at vite - vi vet jo ikke engang idag, om Danmark akcepterer fortsatte forhandlinger paa det grundlag som der her er tale om. Det sidste og eneste svar vi hadde fra dansk side var jo det, som den danske delegation gav, at de vilde fremlægge vort optrukne sidste alternativ ad referendum for sin regjering. Naar der nu utgaar indbydelse til fortsatte forhandlinger, saa vet vi ikke engang, om Danmark svarer, at paa det grundlag kan det ikke diskutere. Det kan dog ogsaa tenkes, at de siger, at de kan diskutere dette emne; men at de saa ikke akcepterer naar det kommer til stykket - derom vet vi intet. Men det er sikkert, at hvorledes det end gaar, saa vil der fra norsk side gjøres det yderste for at det forslag som blir fremlagt blir fuldt værdig og tilfredsstillende for Norge. Skulde den opfatning som frk. Christie har gjort gjældende ha været den almindelige her, saa maatte forhandlingerne ikke fortsattes; for det gaar ikke an for en nation at gaa til forhandlinger med et fremmed land uten at disse forhandlinger er bona fide og ærlig ment. Hvis noget saadant fandt sted vilde vi skade vort land mere og dypere og mere langtrækkende end nogen tror. I internationale forhandlinger er det en pligt, ikke mindst for et land som vort, at drive helt ut ærlig og aapent spil, for det staar vi os paa i øieblikket, og det staar vi os paa i fremtiden.

Hambro: Jeg kan slutte mig til alt hvad der er anført av konstitutionskomiteens ordfører i denne sak og av delegationens formand. Jeg vil alene ha sagt et par ord for at kunne sprede illusioner av den art som frk. Christie nærer, hvis de skulde findes hos mange. Jeg er enig med hr. Grivi i,

at man skal ikke engang paa denne talerstol komme i detaljer eller i nogen bredde ind paa saken og hvorledes den staar. Den staar efter min opfatning slik, at avbryter man, saa har man ganske overordentlig ringe haab om at kunne opnaa nogetsomhelst, der vil tilfredsstillende nogen kredse i Norge. Og jeg tror, at man staar netop slik som den sidste ærede taler ga uttrykk for - at man vil skade sig i høi grad i det internationale omdømme. Paa foranledning av delegationen og gjennem delegationens formand har en av vore første eksperter og mest erfarne paa den internationale politiks og det folkeretslige omraade, minister Wollebæk i Stockholm, avgitt en betænkning til bruk for delegationen, hvori disse ting er tatt op til drøftelse - tatt op av en mand med rik erfaring, som sitter utenfor vort land og har set meget nøitralt paa det hele. Og han siger et par ord, som jeg vil ha læst op her uten at kommentere dem i øieblikket, fordi jeg tror det er nyttig, at Stortingets medlemmer gjør det klart for sig, at den opfatning som der kommer til uttrykk er den opfatning vi har at regne med paa det velvilligste hold. Minister Wollebæk oppsummerer det vi kan opnaa ved en international domsavgjørelse slik: "Hvad vi risikerer at tape vil være noget i vor internationale anseelse som ordholdende nation. At bevare denne anseelse uberørt er et uberegnelig antal gange mere værd end vore økonomiske interesser paa Grønland eller mulige interesser i et Stor-Norge". Angaaende den procedure, som delvis har været drevet i den norske presse om spørsmålet hele Grønland, understreker han netop, hvad ordføreren i saken her uttalte, at i spørsmålet om utvidelse av dansk overhøieth til hele Grønland staar vi retslig frit. Saa siger han videre: "I ett spørsmåal er vi bundet - jeg maa nævne det, fordi der er fremkommet andre røster hjemme. Det gjælder Danmarks overhøieth over den del av Grønland, som det siden 1814 har hat i sin udelte besiddelse. Danmarks overhøieth der staar for mig som utvilsom; likeoverfor kjendsgjæringer som avslutningen av gjældsopgjøret i 1821, handelstraktaten mellem Norge og Danmark av 1926, artikkel 5, i hvilken artikkel Grønland betegnes som dansk koloni, og en over hundredaarig av alle magter respektert utøvelse av overhøieth vil der alene kunne føres en prokuratorprocedure herom, som vilde gaa paa vor nationale ære løs. Utvilsom er ogsaa Danmarks overhøieth over de omraader, som det har git Norge meddelelse om i 1894 og 1905, uten nogen indsigelse fra vor side.

De, som holder paa at vi har ret til at faa vore gamle overhøieth igjen, fortjener al agtelse for sine patriotiske følelser, og vi allesammen har god grund til bitterhet; folkets gamle saar er blit revet op igjen; men skal gammel uret ophæve ny ret, havner vi i kaos".

Jeg tror man bør gjøre sig fortrolig med, at den opfatning som her kommer til uttrykk er den velvilligste vi kan vente at møte likeoverfor disse spørsmåal, om vi bringer dem internationalt frem. Jeg vil endelig i tilslutning til hvad der er sagt av de herrer Grevi og J. L. Mowinckel si, at hvis nu de danske forhandlere skulde komme til Norge, da vil det være ønskelig, og det vil være nødvendig, at der ikke paa nogen maate eller paa noget hold blir gitt uttrykk for at vi

her skulde staa usikre eller med nogen svigtende følelse eller med nogen tro paa at vi ikke kunde naa frem til det vi nu kræver. Skal vi ha nogen som helst utsigt til at faa igjennem det vi mener at maatte kræve, da tror jeg ikke alene at den norske delegation vil maatte staa overordentlig steil, men jeg tror det vil være nødvendig, at den danske delegation, naar den kommer til Kristiania, blir mødt av en saa vinterkjølig norsk atmosfære i disse spørsmal, at den forstaar at der ligger alvor bak. Og jeg vil be hver enkelt av Stortingets medlemmer om at bidra til at der hverken i pressen eller privat likeoverfor de danske underhandlere kommer til uttrykk den opfatning som blev git uttrykk av en kjendt dansk politiker i et privatbrev, hvori han skriver om Grønland, og som var formet i de ord: "Quel bruit pour un Esquimau!". Det er av vigtighet, at de faar indtrykk av at det er alvor, og at der staar et samlet folk bak. Vi vet alle i Stortinget, alle medlemmer har dette ganske klart for sig; men det har nogen betydning, at den opfatning spredes fra Stortingets medlemmer i de videre kredse, som de danske herrer eventuelt kan komme i berøring med eller motta indtrykk fra.

Egede-Nissen: Jeg tror ikke den ærede representant hr. Hambro har gjort sig til talsmann for et eneste av konstitusjonskomiteens medlemmer, ham selv undtatt, ved den tale som han her har holdt, og jeg vil sterkt paapeke motsetningen mellem dens innhold og det som blev presisert av komiteens ordfører Grivi. Jeg vil ogsaa meget ha mig frabedt av hr. Hambro aa skulle faa forhaandsordre om hvordan vi skal forholde oss i retning av taktfullhet likeoverfor fremmede der kommer til oss.

Magnussen: Jeg er ganske uenig med hr. Hambro. Jeg maa meget beklage at et medlem av den officielle delegasjon har det syn paa de kommende forhandlinger som er kommet til uttrykk gjennem hr. Hambros innlegg. Jeg synes dog at det maatte være paa sin plass at man ikke fra denne talerstol og spesielt i en tid som denne gjør sig til talsmann for mellempøkkelig hat som den ærede representant hr. Hambro gjorde. Han sa at vi skulde møte de 4 representanter fra Danmark med en vinterkold stemning. Jeg har søkt aa gjøre mig bekjendt med den mottagelse som den norske delegasjon fikk i Danmark, den var preget av gjestevenlighet og elskverdighet, den var i alle retninger helt igjennem korrekt. Tror man virkelig at man fremmer denne sak, og tror man at det er uttrykk for det norske folks opfatning - jeg vil si for den gode del av det norske folk - naar man hevder at den danske delegasjon skulde faa en slik mottagelse? De ord faar staa helt for hr. Hambros egen regning. Jeg er ganske enig med hr. Egede-Nissen, og i likhet med ham vil jeg ha mig frabedt instruksjoner fra hr. Hambro i denne sak.

Presidenten: Presidenten oppfattet ikke hr. Hambros ord saa bokstavelig som den sist ærede taler.

Mjøen: Det siste som hr. Hambro kom med, det viser at hvis vi skal komme til aa debattere lenge om denne sak her, kan nok gemyttene komme i adskillig bevegelse. Derfor tror jeg det hadde vært heldig at det hadde endt med sakens ordførers bemerkninger. Jeg finner nemlig ogsaa grunn til aa si noget i anledning av hr. Hambros uttalelser. Jeg mener at naar en norsk minister uttaler sig paa en slik maate - at vi likesom vilde tape som ordholden nasjon, om saken kom inn for voldgiftsrett - der siktes naturligvis til hvad der foregik i 1819 og 1821 - naar man sier dette at vi kunde risikere at tape som ordholden nasjon, synes jeg nok det er aa se skjeven hos oss, men ikke se bjelken hos danskene. Jeg synes det er rart at en norsk mann kan uttale sig paa denne maate, og endog i samme forbindelse tale om at det kunde gaa ut over vor ære som nation. Jeg vilde hvis jeg var danske, gaa til en slik voldgiftsrett med en følelse av at den danske nasjonale ære stod i fare for aa komme i et sørgelig lys overfor den øvrige verden. Det er Danmarks ære, Danmarks optreden historisk og i sin helhet, som det ikke kan skade kan bli bedømt av den moralske verden, saaledes som de har baaret sig ad likeoverfor Norge i spørsmålet om disse bilande - bortset fra alle spørsmål ellers, vi har et stort register der ogsaa, - men bare i spørsmålet om Norges gamle bilande. Og jeg har ogsaa forstaat det saa, at Danmark ikke egentlig ønsker aa faa det inn for nogen voldgiftsrett. Jeg vil ganske kort markere, at Stortinget ifølge ordførerens uttalelse staar fritt og ubundet. Da kan de for mitt vedkommende forhandle om hva de vil, naar vi bare her i Stortinget staar helt fritt og vi har faatt markeret det. Jeg for min del ser helst, at det gaar til voldgiftsrett.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg tror ikke det er hverken heldig eller riktig, at vi her diskuterer et saa vanskelig spørsmål som det rent retslige. Minister Wollebæk er jo en meget dygtig og erfaren mann paa dette omraade og naar han paa foranledning av utenriksdepartementet har avgitt en erklæring, kan man være ganske sikker paa, at den er avgitt paa den mest samvittighetsfulle maate og utelukkende for aa tjene landets interesser. Det er jo en hemmelig uttalelse, som skal være til veiledning for norske myndigheter og ikke skal komme utenfor de myndigheter, som i embeds medfør faar med den aa gjøre. Jeg bad virkelig om ordet, fordi jeg er saa ganske uforstaaende likeoverfor den harme som hr. Hambros uttalelse vakte. Jeg kjenner jo hr. Hambro saa godt fra vaart samvær i Kjøbenhavn, at jeg vet, er det en mann som forstaar aa være elskværdig og socialt imøtekommende likeover alle mennesker saa er det hr. Hambro, og det ligger da fjernt fra hans uttalelse, at vi skal møte de danske herrer, som kommer her op paa en fiendtlig og uelskværdig maate. Det var alene Grønlands-spørsmålet han sigtet til naar han sa, at danskene maa ha en følelse av at der staar der mot dem en samlet norsk opinion. De maa faa forstaaelsen av at det er en alvorlig ting dette og ikke en ting som kan tas spøkefullt. Han gav netop uttryk for at danskene ikke maa faa inntryk av, at det hele kan slaaes vekk med en Kjøbenhavner-vits som: Quel bruit pour un esquimau!

Møte for lukkede dører, Stortinget 28. november 1923

Dette er et spørsmål av alvorlig natur og det er det, danskene må forstå. Ellers vil de visselig bli mottatt her som vi blev mottatt i Kjøbenhavn, - på den velvilligste og elskværdigste måte, hvor det gjelder social omgang og selskabelighet.

Komiteen hadde indstillet:

St. med. nr. 39 for 1923 vedlægges protokollen.

Votering:

Komitens innstilling bifaltes enstemmig.

Protokollen blev derefter oplest uten aa foranledige nogen bemerkning.

Møtet hevet kl. 18.10.

Møte for lukkede døre sattes igjen kl. 18.20.

Præsident: Lykke.

Præsidenten avsluttet det forrige møte under den forutsætning, at intet skulde offentliggjøres om dette i likhet med tidligere. Imidlertid har spørsmålet om, hvorvidt der ikke bør meddeles pressen noget - om bemyndigelse for utenriksministeren til at meddele noget - været diskutert mellem utenriksministeren, Grønlandsdelegationens medlemmer og sakens ordfører. Præsidenten vil da foreslaa, at præsidenten sammen med sakens ordfører og Grønlandsdelegationen faar bemyndigelse til at offentliggjøre noget fra dette møte efter senere forhandlinger sig imellem - offentliggjøre av, hvad der her er foregaat, saa meget, som man finder det nødvendig. Jeg skal høre, om ikke utenriksministeren er enig i det?

Utenriksminister Michelet: Jeg er helt enig med præsidenten, har intet at bemerke til hvad præsidenten uttalte.

Præsidenten: Har nogen noget at indvende mot dette forslag? Hvis ikke anser præsidenten det enstemmig vedtat.

Det protokollerte blev derefter oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Møtet hævet kl. 18.25.